

Milli kökə bağlı yazıçı

Tənqidçi-ədəbiyyatşünas, professor Qulu Xəlilov BDU-nun Jurnalistika fakültəsində mü-hazirələr apararkən iftixar hissi ilə bir neçə görkəmli yazıçının adını xatırladaraq onların içərisində İsmayıl Şıxlının adını xüsusi vurğulayırdı: "İsmayıl Şıxlı "Dəli Kür" əsəri ilə, ədəbi fəaliyyəti dövrü heç nə yazmasa belə, müasir Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində əbədiyaşarlıq qazanmışdır".

Mirqasım, Əli, Sarı Hüseyn kimi müəllimlər gənc ürəklərimizi körük kimi basırdılar".

Pedaqoji məktəbdə üçillik təhsilini başa vurduqdan sonra 1937-ci ildə bir il Kosalar kənd orta məktəbində baş dəstə rəhbəri və müəllim işləyən İ.Şıxlı yolunu Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Dil və ədəbiyyat fakültəsindən salır. Ədəbi yaradıcılıq yolu da məhz burada, API-də tələbə ikən başlayır. İlk mətbu əsəri "Quşlar" şeiri 1938-ci ildə "Ədəbiyyat" qəzetində dərc edilir. Özünün də sonralar xatırladığı kimi, ilk şeirinin çapı onun həm sevincli, həm də kədərli günü olur. Çünki gənc İsmayıl bir daha şeir yazmayacağını ürəyinin dərinliyində ağırlı hüznə dərk edir: "Həmin gün mən həm sevinir, həm də kədərlənirdim. Sevinirdim - nəhayət, şeirim çıxdı; kədərlənirdim - heyf ki, bir də şeir yazmayacağam. Bircə onu deyə bilərəm ki, şeirin adı məni üstədən tez saldı. Bircə şeir çap elətdirəndən sonra şeirin mənim yemim olmadığımı başa düşdüm".

İsmayıl Şıxlı 1942-ci il sentyabrın 15-də hərbi xidmətə çağırılarda kurs yoldaşı tələbə-şair Nazim Soltanovla birlikdə cəbhəyə yola düşür. İsmayıl Şıxlı cəbhə həyatının ilk aylarından kədər və həsrət duyğularının təsiri ilə

şeyrlər yazır, hətta özünə "Yalqız" təxəllüsü götürür ki, bu da hərbi həyatın ilk dövründə çəkdiyi çətinliklərin təsiri idi. Hərbi xidmətin ilk günlərindən əsgər gündəliyi yazan, cəbhə həyatına dair fikir və müşahidələrini qeydə alan ədib 1943-cü ildə cəbhədə yazdığı "Qızıl lalə" hekayəsini "Kommunist" qəzetinə yollayır.

Faşistlər Şimali Qafqazdan qovulandan sonra İsmayılın qulluq etdiyi hərbi hissəni Belarus cəbhəsinə Berlində doğru hücum əməliyyatının mərkəzinə göndərirlər. Sovet qoşunlarının tərkibində İsmayıl Almaniyada ağır döyüşlərdən keçir. O, "Qafqazı müdafiəyə görə" medalı, 1944-cü ilin noyabr ayında isə "Qızıl Ulduz" ordeni ilə təltif edilir.

İkinci Dünya müharibəsi İsmayıl Şıxlının həm həyatına, həm də yaradıcılığına təsirsiz ötürmüşür. O, özü də dediyi kimi, cəbhədə insanlığı, həyatı, dostluğu, varı, yoxu, istini, soyuğu, çətinliklərə, üstünə yağan güllələrə, üzünə gülümsəyən ölümə rəğmən ümid etməyi, vuruşmağı, sabahı gözləməyi öyrənir.

İsmayıl Şıxlı ilə bir binada qonşu yaşamış, Yazıçılar İttifaqında bir yerdə işləmiş, "Azərbaycan" qəzetinin sabiq baş redaktoru yazıçı-jurnalist Əmir Mustafayev deyirdi: "İsmayıl Şıxlı ilk hekayələrinin çapından sonra jurnalistikaya və bədii yaradıcılığa meylini daha da artırır. Oçerk janrı onun qələmini itiləşdirməklə yanaşı, maddi vəziyyətini də yaxşılaşdırırdı. 1949-cu ildə İsmayıl Şıxlı Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul edilir. Bizim nəslin ədəbi sahədəki uğurlarının rəsmiləşməsi, cavan yazıçı kimi tanınmağımız yaradıcılığa daha ciddi yanaşmağımıza səbəb olurdu. Odur ki, İsmayıl Şıxlı böyük həvəslə Azərbaycanın rayonlarını gəzir, xüsusilə yeni salınan Daşkəsəndə tez-tez olur, oçerklər yazırdı. Daşkəsəndə

topladığı müşahidələr əsasında "Dağlar silkelənir" adlı ilk povestini ərsəyə gətirdi və bu əsər kitab halında 1951-ci ildə işıq üzü gördü. Ümumiyyətlə, İsmayıl Şıxlı milli mentalitetə bağlı yazıçı idi".

Ötən əsrin 50-ci illərindən etibarən ədəbi mühitdə və mətbuatda İsmayıl Şıxlı imzası tez-tez görünməyə başlayır. Nəsr ona yazıçılıq məharətini, istedadını göstərmək üçün xeyli imkanlar verir. Tanınmış yazıçı Mehdi Hüseynin ona yalnız gördüklərini, bildiklərini yazmaqla bağlı verdiyi tövsiyə ədəbiyyat yoluna çıxaraq olur. Gənc yazıçı bu məsləhəti əsas tutaraq bir-birinin ardınca "Konserv qutuları", "Həkimin nağılı", "Səhəri gözləyirdik", "Kerç sularında", "Haralısan, ay oğlan?", "Raykom katibi", "Daşkəsən" oçerklərini, "Ayrılan yollar", "Dəli Kür", "Ölən dünyam" romanlarını yazır. "Dəli Kür" romanı mürəkkəb strukturu, mövzu əhatəliyi, ziddiyyətli obrazlar aləmi və rəvan, axıcı dili ilə illərdir öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

İsmayıl Şıxlı Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Filologiya fakültəsində aspirant (1946-1949), müəllim, baş müəllim olur, Xarici ölkələr ədəbiyyatı kafedrasının müdiri, bir müddət Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının katibi (1965-1968) kimi çalışır. "Azərbaycan" jurnalında baş redaktor (1976-1978), Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının birinci katibi (1981-1987), SSRİ Yazıçılar İttifaqının katibi (1981-1987) olur. 1986-cı ildə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının sədri, 1991-ci ildə isə Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Ağsaqqallar Şurasının sədri seçilir. 1994-cü ildə "Şərəf" ordeninə layiq görülür. Xalq yazıçısı 1995-ci il iyulun 20-də əbədiyyətə qovuşur.

*Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"*